
Dr Dragan Prlja¹

ELEKTRONSKO GLASANJE

Elektronsko glasanje predstavlja oblast politike i tehnologije koja se ubrzano razvija. Taj ubrzani razvoj moraju da prate, kad god je to moguće i odgovarajući standardi. Zajednički pravni standardi elektronskog glasanja koji se odnose na elektronske izbore i elektronske referendume ključ su garancije da će prilikom elektronskih izbora i elektronskih referenduma biti poštovani principi demokratskih izbora i da će biti izgrađeno poverenje u nacionalne sisteme elektronskog glasanja. Set tih standarda obuhvata pravne standarde, operativne standarde (uglavnom se odnose na organizacione standarde i proceduralna pitanja) i tehničke zahteve prilikom elektronskog glasanja. Pravni standardi elektronskog glasanja obuhvataju primenu principa usvojenih od strane Saveta Evrope (Preporuka Rec(2004)11 koju je usvojio Komitet ministara 30 septembra 2004), kao i druge međunarodne akte koji se odnose na izbore i elektronsko glasanje.

Ključne reči: elektronsko glasanje; pravo; uporedno pravo; internet pravo.

1. UVOD

Ulazak u informaciono društvo stvara revolucionarne promene u svim sferama društvenog života. Posebno su te promene vidljive u demokratizaciji procesa donošenja političkih odluka. Potencijali elektronske demokratije u budućnosti zaista su veliki, kako na lokalnom nivou, tako i na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom.

Razvojem informaciono - komunikacionih tehnologija dolazi i do razvoja i oblikovanja digitalne demokratije. Informaciono - komunikacione tehnologije kao društveni faktor politike utiču na razvoj društva i oblika vladavine i na oblikovanje društvene strukture i dominantnih društvenih vrednosti. Različite promene koje nastaju u razvoju informacionih i komunikacionih tehnologija uveliko utiču na razvoj društava i država.

Umesto pojma digitalne demokratije često se koriste i izrazi demokratija digitalnog doba, elektronska demokratija, teledemokratija,

¹ Naučni saradnik Instituta za uporedno pravo, Beograd

sajberdemokratija, on line demokratija, „demokratija na dugme“. Svaki koji od ovih izraza odnosi se na demokratizaciju društva i proširenje političke participacije umreženih građana. To se odnosi na participacije u smislu proširenja komunikacijskog polja uticaja na vlast, prenosa stavova i mišljenja i razvoja modela direktne demokratije, kao i participacije na globalnom nivou uticajem na procese u međunarodnoj političkoj zajednici. Takođe ona utiče i na mobilizaciju masa za demokratske političke ciljeve, obrazovnu i političko kulturnu ulogu. To je umreženi svet demokratije kao elektronski oblik vladavine i artikulacije različitih politika.

Digitalna demokratija se može definisati kao virtuelni oblik politike što utiče na političke procese u praksi, demokratija u kojoj organizacije civilnog društva, političke stranke i dr. predstavljaju svoje programe elektronskim putem.

Danas se srećemo i sa terminom „elektronska republika“ čiju suštinu predstavlja odnos između građana i vlade preko informacionih mreža, što naravno podrazumeva i elektronsko glasanje.²

Pod uticajem koncepta e-uprave menja se i formalni tradicionalni koncept demokratske strukture i demokratskog procesa. Učešće građana u procesu donošenja odluka dobija nekoliko novih oblika:³

- građani i njihovi predstavnici (komunikacija putem web strane i e-pošte)
- političke partije (e-izbori, distribucija informacija i proces donošenja odluka),
- građanske aktivnosti (uticaj civilnog društva na donošenje političkih odluka)
- građani i vlada (interaktivna komunikacija, kontrola politike i aktivnosti javnih službenika, reakcije građana na predloge vlade,).

Veće učešće građana u svim fazama demokratskog donošenja odluka na nacionalnom i evropskom nivou izuzetno su važni za koheziju evropskog društva. Internet je već danas omogućio nove forme političke debate kao što je na primer blog. Međusobna zavisnost između demokratije, informacione tehnologije, i novih formi organizacije i upravljanja društvom uslovljavaju

² Ahti Saarenpää, *E-government - Good Government: An impossible equation?*, Internet adresa:

<http://www.unizar.es/derecho/fyd/lefis/documentos/albaralop.pdf>, 14.01.2006.

³ John Morison, *E-Government: a new architecture of government and a new challenge for learning and teaching public law*, Internet adresa:

<http://www.unizar.es/derecho/fyd/lefis/documentos/JMfinaldraft.pdf>, 15.01.2006.

pojavu e-demokratije i otvaraju niz novih pitanja koja moraju biti rešena kako bi se došlo do kvalitetnog demokratskog donošenja odluka. Baš iz ovih razloga Evropska unija u okviru „Akcionog plana e-uprave i2010 - ubrzanje e-uprave u Evropi u korist svih“⁴ predviđa u narednom periodu realizaciju sledećih akcija: testiranje alata informacionih tehnologija koji omogućavaju transparentnost i učešće javnosti u demokratskom donošenju odluka, priprema alata informacionih tehnologija koji omogućuju unapređenje parlamentarnog donošenja odluka, i uspostavljanje naprednih formi e-demokratije kao prioriteta u istraživačkim programima informaciono komunikacionih tehnologija.

2. DOSADAŠNJA PRAKSA

Na parlamentarnim izborima u Australiji 2001.g. bilo je dozvoljeno elektronsko glasanje, pošto su predhodno izmenjeni i dopunjeni izborni propisi iz 1992.g. Na ovim izborima 8,3 posto glasača (16.559 glasača) glasalo je elektronskim putem na glasačkim mestima.

Strategiju elektronskog glasanja Austrija je usvojila 2003.g. Do sada su vršena samo pravno neobavezujuća testiranja.

U Belgiji se otpočelo sa elektronskim glasanjem 1991.g. a od 1999.g. elektronsko glasanje je u širokoj upotrebi na nacionalnom i lokalnom nivou. Na izborima 2004.g. 3,2 miliona glasača glasalo je elektronskim putem na glasačkim mestima.

U Brazilu se sa testiranjem elektronskog glasanja otpočelo 1996.g. a od 2000 godine je u širokoj upotrebi. Na izborima 2000 i 2002.g. više od 400.000 elektronskih mašina korišteno je za glasanje i dobijanja rezultata glasanja⁵

U Kanadi je država Ontario počela od 2003. godine da organizuje elektronsko glasanje sa daljine.

⁴ Commission of the European Communities, i2010 eGovernment Action Plan: Accelerating eGovernment in Europe for the Benefit of All, Brussels, 25.04.2006. COM(2006) 173 final.

⁵ Countries with e-voting projects, <http://aceproject.org/ace-en/focus/e-voting/countries>, 25.11.2011.

Estonija je 2001.g. donela odluku o elektronskom glasanju, prilagodila je izbornu regulativu i otpočela sa testiranjem 2005.g.

Evropska komisija je 2000.g. otpočela sa projektom "Sajber glasanja". Sistem elektronskog glasanja nastao u okviru ovog projekta testiran je 2002 i 2003. godine u Francuskoj, Nemačkoj, i Švedskoj.

Elektronsko glasanje u Francuskoj omogućeno je od 2003.g. i to kako uz pomoć elektronskih mašina na glasačkim mestima tako i putem elektronskog glasanja sa daljine za francuske državljane u inostranstvu.

U Nemačkoj se od 1999 godine testiraju razni oblici elektronskog glasanja.

U Indiji se 700.000 elektronskih glasačkih mašina koriste od 2003.g. u 35 država.

Irska je otpočela sa planiranjem elektronskog glasanja 1999.g. Testiranje sistema otpočelo je 2000.g.

Pilot projekti elektronskog glasanja realizovani su u Norveškoj 2003.g.

U Portugalu je građanima bilo omogućeno da elektronskim putem glasaju na evropskim izborima 2004.g.

Od 1995.g. do 2005.g. u Španiji je realizovano više pilot projekata elektronskog glasanja pre svega u lokalnim zajednicama.

U Švajcarskoj je u periodu od 2000.g. do 2005.g. korišćena mogućnost elektronskog glasanja na daljinu u kantonima Ženeva i Cirihi, jer za to postoji osnova u postojećem švajcarskom zakonodavstvu (Savezni zakon o političkim pravima).

Lokalne zajednice u Velikoj Britaniji od 2000.g. koriste razne oblike elektronskog glasanja. Čak 59 lokalnih zajednica 2003.g. koristilo je pilot projekte elektronskog glasanja, odnosno mogućnost elektronskog glasanja bila je obezbeđena za 6,4 miliona glasača.

U Belgiji je prvo javno testiranje novih elektronskih glasačkih mašina izvršeno 27. oktobra 2011. godine, a ovaj sistem će biti korišćen na lokalnim izborima u nekim lokalnim zajednicama tokom 2012. godine. Hardver koji se koristi u ovom sistemu zasnovan je na predhodno razvijanim glasačkim mašinama Smartmatik. Ovaj sistem se sastoji od glasačke mašine osjetljive na dodir koja sadrži bar kod printer i čitač indentifikacionih kartica. Glaslač ubacuje svoju identifikacionu karticu, vrši izbor dodirom na ekranu i dobija ispisani bar kod na papiru koji ubacuje u glasačku kutiju koja sadrži skener koji čita papir ubačen u glasačku kutiju i povezan je sa lap top kompjuterom.⁶

U primeni elektronskog glasanja najdalje se otišlo u SAD gde je u najvećem broju država usvojena pravna regulativa vezana za elektronsko glasanje i koriste se elektronske glasačke mašine u procesu glasanja.

Rezimirajući primenu elektronskog glasanja u pojedinim državama u svetu u 2010.g. možemo ih podeliti u nekoliko kategorija⁷:

zemlje koje imaju pravnu regulativu o obaveznoj mogućnosti elektronskog glasanja uz pomoć elektronskih glasačkih mašina (Australija, Brazil, Kanada, Francuska, Indija, Japan, Kazahstan, Peru, Rusija, SAD, Ujedinjeni arapski emirati i Venecuela);

⁶ The New Electronic Voting in Belgium – in use in 2012, <http://www.e-voting.cc/stories/55773353/>, 06. 01. 2012.

⁷ Countries with e-voting projects, <http://aceproject.org/ace-en/focus/e-voting/countries>, 25.11.2011.

zemlje koje imaju pravnu regulativu o obaveznoj mogućnosti elektronskog glasanja putem interneta (Austrija, Australija, Kanada, Estonija, Francuska, Japan, Švajcarska);

zemlje koje planiraju, ili imaju neki od sistema elektronskog glasanja koji nije obavezujući (Argentina, Azerbejdžan, Belorusija, Belgija, Bugarska, Češka, Finska, Grčka, Italija, Letonija, Litvanija, Meksiko, Nepal, Nigerija, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Južna Afrika, Španija, Južna Koreja, i Švedska).

3. PRAVNI ASPEKTI

Komiteta ministara Saveta Evrope 30. septembra 2004. godine usvojio je preporuku pod nazivom "Pravni, operativni i tehnički standard za elektronsko glasanje" koju je pripremila multidisciplinarna ad hoc grupa specijalista za pravne, operativne i tehničke standarde u vezi sa elektronskim glasanjem.⁸ Ova preporuka je podeljena na tri dela. Prvi deo se odnosi na pravne standarde i univerzalne principe slobode, jednakosti, tajnosti u vezi sa pravom glasa. Drugi deo se odnosi na operativne standarde koji se primenjuju na sve faze izbornog procesa, a treći deo se odnosi na tehničke zahteve u vezi sa mogućnostima pristupa glasanju, bezbednosti glasanja i kontroli nad procesom glasanja. Preporuka je doneta na osnovu ideje da će direktna demokratija omogućiti učešće svih građana na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou u političkim procesima.

Preporuka je zasnovana na sledećim pravnim dokumentima:

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima,
- Međunarodna deklaracija o građanskim i ljudskim pravima,
- Konvencija UN o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije,
- Konvenciji UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena,
- Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Protokol 1),
- Evropska povelja o lokalnim samoupravama,

⁸ Recommendation Rec(2004)11 of the Committee of Ministers to member states on legal, operational and technical standards for e-voting, Council of Europe, [http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/Key-Texts/Recommendations/Rec\(2004\)11_Eng_Evoting_and_Expl_Memo_en.pdf](http://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/Key-Texts/Recommendations/Rec(2004)11_Eng_Evoting_and_Expl_Memo_en.pdf), 06. 01. 2012.

- Konvencija o sajber kriminalu,

Konvencija o zaštiti pojedinaca u vezi sa automatskom obradom ličnih podataka,

Preporuka Komiteta ministara R (99) o zaštiti privatnosti na internetu,

Povelja o osnovnim ljudskim pravima EU,

Pravila dobre prakse u izbornim pitanjima usvojena od strane Saveta Evrope i Evropske komisije za demokratiju uz pomoć prava.

Ciljevi donošenja preporuke su bili da se omogući glasanje sa mesta udaljenog od biračkog mesta, olakšavanje učešća u izborima i referendumima svih onih koji žele da glasaju, a posebno onih koji borave u inostranstvu, omogućavanje pristupa glasačkom procesu osoba s posebnim potrebama koji ne mogu biti fizički prisutni na glasačkim mestima, povećavanje izlaznosti birača omogućavanjem dodatnih načina glasanja, povećavanje upotrebe novih tehnologija u cilju razvoja demokratije, smanjenje ukupnih troškova izbora i referenduma, pouzdanije i brže dobijanje rezultata glasanja, i pružanje biračima boljih usluga time što im se omogućuju različiti načini glasanja.

Pravni standardi u preporuci Saveta Evrope pod nazivom "Pravni, operativni i tehnički standarde za elektronsko glasanje" podeljeni su na pravne principe i proceduralna pitanja.

Pravni principu navedeni u ovoj preporuci su:

Univerzalno pravo glasa (glasački interfejs sistema e-glasanja mora biti razumljiv i lako upotrebljiv, registracija za e-glasanje ne sme predstavljati prepreku za birače, e-glasanje mora biti osmišljeno tako da u što većoj meri omogućava glasanje osoba sa posebnim potrebama, osim e-glasanja sa daljine koje je univerzalno dostupno, ostali oblici e-glasanja treba da predstavljaju samo dodatnu opciju za glasače),

Jednako pravo glasa (i u okviru izbora ili referenduma glasač će biti sprečen da glasa više od jednom koristeći elektronsku glasačku kutiju i moći će da glasa samo ako nije do tada glasao, glasač će biti sprečen da glasa više puta koristeći različite načine glasanja, svaki glas dat elektronskim putem računaraće se samo jednom, na biračkim mestima na kojima se koristi e-glasanje i obično glasanje istovremeno biće uvršten bezbedan i pouzdan način utvrđivanja ukupnog tačnog broja glasova),

Sloboda glasanja (organizacijom e-glasanja obezbediće se slobodno formiranje i izražavanje volje glasača, glasači će moći da promene svoj izbor tokom e-glasanja pre nego što konačno daju svoj glas, e-sistem glasanja neće

dozvoliti bilo kakav manipulativni uticaj na birače tokom glasanja, e-sistem glasanja mora jasno pokazati da je glasač uspešno glasao i da je ceo postupak glasanja uspešno završen, i e-sistem će sprečiti menjanje volje glasača kada su već glasali)

Tajnost glasanja (e-glasanje će tako biti organizovano da ni u kojoj fazi glasanja neće ugroziti tajnost glasanja, e-sistem glasanja će garantovati da će glasovi u elektronskim glasačkim kutijama ostati anonimni i da nije moguće rekonstruisati vezu između glasa i birača, e-sistem glasanja će biti tako dizajniran da se rezultat glasanja u bilo kojoj elektronskoj glasačkoj kutiji ne može povezati sa pojednačnim biračem, i da će biti preduzete sve mere koje su potrebne kako bi se osiguralo da informacije koje su potrebne tokom elektronske obrade ne mogu da se koriste za kršenje tajnosti glasanja)

Proceduralna pitanjima iz ove preporuke treba da obezbede:

Transparentnost (biće preduzete sve potrebne mere da glasači razumeju e-sistem glasanja i da imaju poverenje u taj sistem, informacije o funkcionisanju e-sistema glasanja moraju biti javno dostupne, birači moraju da imaju mogućnost da vežbaju nov metod elektronskog glasanja pre nego što zaista pristupe glasanju, posmatračima će biti omogućeno da prisustvuju i nadgledaju elektronsko glasanje uključujući i dobijanje rezultata glasanja)

Verifikacija rezultata (sa komponentama elektronskog glasanja će biti upoznate nadležne izborne vlasti radi njihove provere i sertifikacije, pre nego što elektronski sistem glasanja počne da radi, i u odgovarajućim intervalima, a posebno ako se naprave neke promene u sistemu. Nezavisno telo, koje imenuju izborne vlasti, treba da proveriti da li elektronski sistem glasanja radi ispravno i da li su preduzete sve neophodne mere bezbednosti, moraju biti verifikovane sve karakteristike e-sistema glasanja koje mogu da utiču na ispravnost rezultata glasanja, i e-sistem glasanja ne sme sprečavati delimično ili potpuno ponavljanje izbora ili referenduma)

Pouzdanost i bezbednost (državni organi će obezbediti pouzdanost i bezbednost sistema e-glasanja, biće preduzeti svi potrebni koraci da se izbegne mogućnost prevare ili neovlašćenom intervencijom utiče na sistem tokom celog procesa glasanja, e-sistem glasanja mora da sadrži mere neophodne za stalno funkcionisanje e-sistema glasanja bez obzira na kvarove i napade na sistem, pre nego što otpočne elektronsko glasanje. Nadležan izborni organ će se uveriti da je e-sistem glasanja originalan i radi ispravno, samo lice imenovano od strane izbornog organa imaće pristup centralnoj infrastrukturi, serveru i izvoru podataka, kritične tehničke poslove obavljaće timovi od najmanje dvoje ljudi, sastav timova će biti redobno menjan, a kada je god to moguće te aktivnosti će biti obavljane van izbornog perioda, sve ovlašćene intervencije koje utiču na sistem elektronskog glasanja koje se

izvode tokom glasanja obavljaće timovi od najmanje dvoje ljudi i biće praćene od strane predstavnika nadležne izborne vlasti ili posmatrača, mora se čuvati tajnost glasanja i do prebrojavanja glasovi moraju biti zapečaćeni, a ukoliko se skladište, ili transportuju u spoljnje okruženje glasovi moraju biti šifrovani, glasovi birača i informacije su zapečaćene do trenutka prebrojavanja, autentifikacione informacije moraju biti odvojene od odluka birača u pojedinim fazama elektronskog glasanja)

Operativni standardi podeljeni su na šest delova: obaveštavanje, birači, kandidati, glasanje, rezultati glasanja i kontrola glasanja.

Operativni standardi vezani za obaveštavanje su:

Nacionalne zakonske odredbe koje regulišu e-glasanje, odnosno e-referendum, treba da obezbede jasan raspored svih faza izbornog ili e-referendumskeg procesa,

Elektronsko glasanje ne može početi pre obaveštenja o e-glasanju, odnosno e-referendumu, naročito kada je u pitanju e-glasanje sa daljine kada period e-glasanja mora biti najavljen znatno ranije, i

Glasači moraju biti obavešteni znatno pre početka e-glasanja o načinu organizacije glasanja i svim koracima koje birač mora da preduzme da bi učestvovao u e-glasanju.

Operativni standardi vezani za birače su:

Mora postojati birački spisak koji je redovno ažuriran, a birač mora biti u mogućnosti da proveri informacije koje se u registru vode o njemu i može zahtevati ispravku tih informacija,

Ako postoji mogućnost kreirati elektronski birački spisak i omogućiti on-line registraciju birača, a gde je to moguće uvešće se interaktivni postupci tokom procesa e-glasanja,

U slučaju kada se preklapa period registracije birača i period glasanja biće doneti odgovarajući propisi kojima se regulišu pitanje potvrda koje se izdaju biračima.

Operativni standardi vezani za kandidate su:

Uvođenje mogućnosti on line predlaganja kandidata, i

Lista kandidata koja je elektronski generisana i elektronski dostupna glasačima, biće dostupna javnosti i na druge načine.

Operativni standardi vezani za glasanje su:

Posebno je važno da se onemogući duplo glasanje u slučaju kada je istovremeno omogućeno glasanje sa udaljene lokacije i glasanje na biračkim mestima,

E-glasanje sa daljine može da počne ili da se završi pre otvaranja biračkih mesta, ali nikako ne može biti nastavljeno nakon zatvaranja biračkih mesta,

Za sve oblike e-glasanja glasačima će biti dostupna podrška i vodič kroz proceduru,

Treba da postoji jednakost u predstavljanju glasačima svih oblika elektronskog glasanja,

Sistem e-glasanja ne sme da sadrži poruke koje mogu uticati na izbor glasača,

Ako je odlučeno da opcije za glasanje budu predstavljene preko sajta za e-glasanje sve opcije za glasače će biti predstavljene jednako,

Pre nego glasači pristupe e-glasanju moraju biti jasno upozoreni da se radi o pravom e-glasanju ili e-referendumu, a ne o probnom e-glasanju. Ako se radi o probnom e-glasanju ili e-referendumu, glasači i o tome moraju biti jasno upozoreni,

U okviru sistema e-glasanja sa daljine, glasaču neće biti omogućeno da poseduje dokaz o tome kako je glasao, i

Informacija o glasanju glasača neće se displeja odmah čim on glasa. Ako se papirni dokaz o tome kako je glasač glasao obezbeđuje glasaču, neće mu se omogućiti da ga pokaže bilo kojoj drugoj osobi ili da ga iznese van biračkog mesta,

Operativni standardi vezani za rezultate glasanja su:

Elektronski sistem neće dozvoliti prebrojavanje glasova pre zatvaranja glasačkih kutija, a ove informacije će biti dostupne javnosti tek nakon završetka perioda predviđenog za glasanje;

Elektronski informacioni sistem će sprečiti takvu obradu informacija koja može da ukaže na to kojoj opciji je pojedinac u nekoj izbornoj jedinici dao glas;

Dekodiranje neophodno za prebrojavanje glasova vrši se što je pre moguće nakon zatvaranja biračkih mesta;

Prilikom prebrojavanja glasova biće omogućeno učešće nadležnih izbornih organa i posmatrača;

Obavezno se čuva zapisnik o prebrojavanju elektronskih glasova, koji uključuje informacije o početku i završetku glasanja, kao i informacije o osobama koje su učestvovala u prebrojavanju glasova; i

U slučaju bilo kakve neregularnosti koja ima za posledicu neispravnost glasova, takvi glasovi se moraju evidentirati;

Operativni standardi vezani za kontrolu glasanja su:

1. Sistem elektronskog glasanja mora biti kontrolisan; i
2. Zaključci dobijeni na osnovu kontrole elektronskog glasanja će se primenjivati u budućnosti na elektronskim glasanjima i elektronskim referendumima.

4. ZAKLJUČAK

Opšti standardi elektronskog glasanja, kao i pravni standardi elektronskog glasanja predstavljaju osnovu demokratije, odnosno osnovu demokratskog izbornog sistema u budućnosti. Ovi standardi predstavljaju garanciju demokratičnosti elektronskog izbornog procesa. Usvajanje zajedničkih pravnih i tehničkih standarda za elektronski izborni proces od najvećeg broja evropskih zemalja na osnovu Preporuke Komiteta ministara Saveta Evrope iz 2004. godine garancija je ostvarivanja kvalitetnog demokratskog i bezbednog sistema elektronskog glasanja. Kvalitetne mere bezbednosti važan su preduslov izgradnji sistema elektronskog glasanja. Za uspešan sistem elektronskog glasanja potrebno je ispuniti sve neophodne tehničke standarde, pre svega ISO standarde, a važan segment elektronskog glasanja je i analiza rizika u fazi pre elektronskog glasanja, tokom elektronskog glasanja i nakon elektronskog glasanja.

Prilikom izgradnje elektronskog sistema glasanja mora se poći od osnovnih pravnih principa univerzalno glasačko pravo, jednako glasačko pravo, slobode izražavanja volje glasača, tajnost glasanja, i pravo direktnog glasanja koje je utvrdila 2002. godine Evropska komisija za demokratiju uz pomoć prava (Venecijanska komisija).

Kako eksperimentalna praksa elektronskog glasanja u evropskim zemljama traje još od 1991. godine, a poslednjih nekoliko godina sve je raširenija upotreba elektronskih glasačkih mašina u izbornom procesu, u sve

većem broju zemalja za očekivati je da će sistem elektronskog glasanja u budućnosti biti važan segmen neposredne demokratije.

Dragan Prlja, Ph.D
Research Fellow,
Institute of Comparative Law,
Belgrade

ELECTRONIC VOTING

Summary

E-voting is a new and rapidly developing area of policy and technology. Standards and requirements need to keep abreast of, and where possible anticipate, new developments. Common law standards on e-voting, which reflect and apply the principles of democratic elections and referendums to the specificities of e-voting, are key to guaranteeing that all the principles of democratic elections and referendums are respected when using e-voting, and thus to building trust and confidence in domestic e-voting schemes. The set of standards consists of the legal, operational (mainly relating to organisational and procedural matters) and core technical requirements for e-voting. The legal standards are intended to apply the principles of existing Council of Europe (Recommendation Rec(2004)11 adopted by the Committee of Ministers on 30 September 2004) and other international instruments relating to elections, to e-voting.

Keywords: *Electronic Voting; Law; Comparative Law; Internet Law.*